

INKLYUZIV TA'LIMNI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI

Nargizaxon Niyazaxonova Boymirzayevna

Nizomiy nomidagi TDPU Surdopedagogika va inklyuziv ta'lim kafedrası
o'qituvchi Surdopedagogika

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida nogiron bolalarga ingliz tilini o'rgatish sohasidagi tajribaning qisqacha mazmuni berilgan bo'lib, bunda asosan o'yin texnologiyasi orqali o'qitish tizimi ko'rsatib berilgan. Dars jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali o'qituvchi jarayonni yangi nuqtai nazardan ko'rib chiqilishiga ishonch hosil qilishi, shaxsni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o'zlashtirishi va yaxshi natijalarga erishishi mumkin.

Kalit so'zlar: kompetentlik, texnologiya, ingliz tili, Internet, nogiron, individual, inklyuziv, kompensatsion, differensial, individual, loyiha usuli, motor, intellectual, korreksion, monoton, gigiyena, sxema, AKT, mikroiklim, kognitiv.

KIRISH

Yurtimizda chet tillarini chuqur o'qitishga keng e'tibor qaratilib, ta'lim tizimini yanada takomillashtirish maqsadida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash" kabi vazifalar belgilangan. Bunda, bo'lajak o'qituvchilarda faoliyat motivlari asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish, o'quv jarayonida chet tillarini o'qitish texnologiyasidan foydalanishga o'rgatish tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda nafaqat ta'lim sohasida, balki barcha sohalarda chet tillarining ayniqsa ingliz tilining roli muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy dunyoni Internetsiz (muloqot, ish) tasavvur etish mumkin emas va bu sohada to'liq huquqli faoliyat yuritish uchun tilni bilish juda muhimdir. O'rta maktabda tillarni o'rgatishning asosiy va yetakchi maqsadi - bu butun o'quv jarayonini belgilaydigan kommunikativ maqsad. Hozirda nogiron bolalarni normal rivojlanayotgan o'quvchilar bilan teng ravishda o'qitish tajribasi faol

shakllantirilmoqda. Ushbu turdagi ta'lim amaliyoti har bir o'quvchining individualligini qabul qilish g'oyasiga asoslanadi, shuning uchun jarayon nogiron bolaning ehtiyojlarini qondiradigan tarzda tashkil etilishi kerak. Shu bois mazkur jarayonning maqsadi jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarni o'quv jarayoniga jalb etish va ularning natijalarini yaxshilash uchun ingliz tilini o'qitishning zamonaviy texnologiyalarini o'rganishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Inklyuziv ta'lim darslarni rejalashtirish va tashkil etishda N.M. Pasenkovaning quyidagi kuzatilishi kerak bo'lgan maxsus didaktik tamoyillarga asoslanadi: - pedagogik optimizm tamoyili; - erta pedagogik yordam tamoyili; - ta'limning tuzatuvchi va kompensatsion yo'nalishi tamoyili; - ta'limning ijtimoiy moslashuv yo'nalishi tamoyili; - tafakkur, til va muloqotni maxsus ta'lim vositasi sifatida rivojlantirish tamoyili; -ta'lim va tarbiyada faoliyat yondashuvi tamoyili; - differensial va individual yondashuv tamoyili; -maxsus pedagogik rahbarlik zarurligi tamoyili. Yuqorida sanab o'tilgan tamoyillarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan birgalikda qo'llab, imkoniyati cheklangan bolalarga chet tilini o'rgatishda yaxshi natijalarga erishishimiz mumkin. Tadqiqot metodologiyasi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari o'qituvchilar tomonidan tobora ko'proq talab qilinmoqda, shuning uchun o'yin va aloqa-axborot texnologiyalari amaliyotda qo'llaniladi. Ushbu texnologiyalarga, loyiha usuli, o'yin va hamkorlik texnologiyasi kiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'yin texnologiyasi. O'yin texnologiyalari - bu o'quvchilarning dars jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirib, ta'lim sifatini yuqori darajaga ko'tarish imkonini beradigan ta'lim shakli hisoblanadi. O'yin texnologiyasining qiziqarliligi ma'lumotni eslab qolish, takrorlash, mustahkamlash yoki o'zlashtirishning monoton faoliyatini ijobiy hissiy rangga aylantiradi va o'yin harakatining emotsionalligi bolaning barcha aqliy jarayonlari va funksiyalarini faollashtiradi. O'yinning yana bir ijobiy tomoni shundaki, u yangi vaziyatda bilimlardan foydalanishga yordam beradi, talabalar tomonidan o'zlashtirilgan material o'ziga xos amaliyotdan o'tadi, o'quv jarayoniga rangbaranglik va qiziqish uyg'otadi. Darsning turiga va maqsadiga qarab, o'yinlar juda xilma-xil bo'lishi mumkin. Ular o'quv materialini mustahkamlash

jarayonida ham, ma'lum bir mavzuni o'rganishning dastlabki bosqichida ham taklif qilinishi mumkin.

Birinchi navbatda, o'yinlarni faoliyat turlari bo'yicha jismoniy (motor), intellektual (aqliy), mehnat, ijtimoiy va psixologik o'yinlarga ajratib olish kerak. Shuningdek, nogiron bolalar uchun o'yinlarni tanlashda quyidagi talablarni inobatga olish kerak:

- o'yinning bolaning yoshiga yoki uning hozirgi rivojlanish darajasiga muvofiqligi;
- nuqson tuzilishini hisobga olish;
- asta-sekin murakkablashadigan o'yin materialini tanlash;
- o'yin mazmuni va bolaning bilim tizimi o'rtasidagi bog'liqlik;
- darsning korreksion maqsadga muvofiqligi;
- faoliyatni o'zgartirish tamoyilini hisobga olish;
- yorqin, ovozli o'yinchoqlar va qo'llanmalardan foydalanish;
- o'yinchoqlar va yordamchi vositalarning gigiyena talablariga muvofiqligini inobatga olish va xavfsizligini ta'minlash.

Quyida keltirilgan "Animals" o'yini inklyuziv ta'lim jarayonida bolaning nafaqat leksik bilim darajasini oshiradi, balki xotirani, diqqatni rivojlantiradi:

"Animals" Bu o'yinning vazifasi o'quvchilarni turli hayvonlar nomiga to be fe'li bilan shaxs olmoshlarini qo'llash natijasida ularning nutqiy faolligini oshirishdan iboratdir. O'quvchilar aylana shaklida turib olishadi. Har bir ishtirokchi hayvon niqobini kiyadi. Bolalar o'z hayvonlariga nom berishadi va to'pni doiradagi har qanday ishtirokchiga uzatishadi. Masalan: - I'm a monkey. You are a cat. - I'm a cat. You are a dog.

XULOSA

Shunday qilib xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, inklyuziv ta'lim - bu alohida ta'limga muhtoj bolalarni o'qitish jarayonining yangi texnologiyalar asosida amalga oshirish hisoblanadi. Aslini olib qaraganda, chet tili maktab fanlarining ichida eng qiyin va murakkab fanlardan biridir. Inklyuziv ta'lim sharoitida esa ushbu o'quv fanini o'qitish alohida e'tibor va o'quv jarayonini puxta o'ylangan holda tashkil etishni talab qiladi. Darhaqiqat, nogiron bolalarning aksariyati chet tilini o'rganishda qiyinchiliklarga duch keladi: kognitiv jarayonlarning yetishmasligi, eshitish qobiliyatining buzilishi, nutqning buzilishi, aqliy zaiflik – bular o'z navbatida o'rganish jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradigan omillardir. Ammo bir narsani tan olish kerakki, zamon shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda barchaga birdek sifatli ta'lim berish murakkablashib bormoqda. Ana shu jarayonda, birinchi navbatda nogiron bolalar uchun ta'lim maqsadi yuqori ta'lim darajasiga erishish

emas, balki psixofizik to'siqlarni bartaraf etish va sog'lom insonlar orasida yashash imkoniyatini berishdir. Bu borada o'qituvchi, psixolog va ota-onalarning hamkorlikda ish olib borishlari uzoq vaqt davomida mutlaqo imkonsiz bo'lib tuyulgan yuqoridagi imkoniyatlarni amalga oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Pasenkova N.M. Metodicheskie rekomendatsii dlya pedagogicheskix rabotnikov obrazovatelnix uchrejdeniy po organizatsii raboti s detmi, imeyushimi ogranichenniye vozmojnosti zdorovya v usloviyax inklyuzivnogo obrazovaniya. -Stavropol: SKIRO PK i PRO, 2012.-46 s.
2. Sharafutdinova T.M. Obuchayushiye igri na urokax angliyskogo yazika. // Inostrannie yaziki v shkole.-2005,№8. (s.46-50)
3. <https://doc4web.ru/russkiy-yazik/igrovie-tehnologii-kak-sredstva-razvitiya-detey-s-ovz.html>
4. Karetnikova A.A. Veseliy angliyskiy v nachalnoy i sredney shkole. Prazdniki, igri i zanimatelnie zadaniya.-Yaroslavl: Akademiya razvitiya, 2011.-288 s.
5. Nesterenko M.E. Primenenie IKT pri obuchenii detey s OVZ na urokax angliyskogo yazika [Elektronniy resurs].-Rejim dostupa: <http://www.tea4er.ru/forum/53---/66209---q-----q> (18.10.2016)
6. Torsunova O.V. Korreksionnaya napravlenost urokov angliyskogo yazika dlya detey s ogranichennimi vozmojnostyami zdorovya [Elektronniy resurs]. - Rejim dostupa:<http://www.metod-kopilka.ru/ctatya-na-temu-korreksionnaya-napravlenosturokov-angliyskogo-yazika-dlya-detey-s-ogranichennimi-vozmozhnostyami-zdorovya59609.html> (15.10.2016)